

O NAPREDNOM STUPNJU HRVATSKOGA KAO STRANOG JEZIKA

Dinka Pasini
Filozofski fakultet
Zagreb

Ana Ćavar
Filozofski fakultet
Zagreb

SAŽETAK: U članku se opisuje okvir za nastavu hrvatskoga kao stranog na naprednom stupnju jezične kompetencije koji se prema *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike* (ZEROJ-u) i njegovoj skali referentnih stupnjeva označava kao referentni stupanj C1. To je stupanj jezične kompetencije namijenjen iskusnom korisniku, uglavnom studentima kroatistike, slavistike i ostalih kulturoloških programa na visokoškolskim ustanovama u inozemstvu te u Hrvatskoj ondje gdje postoji potreba za naprednim stupnjem hrvatskoga kao stranog jezika.

Nastava na stupnju C1 opisuje se pomoću četiriju deskriptora ZEROJ-a: **razumijevanja, izražavanja, jezičnoga gradiva i interakcije** na primjeru poučavanja u heterogenim skupinama polaznika u sklopu sveučilišnoga programa za strane studente *Croaticum* na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.

Ključne riječi: interakcija, izražavanje, jezično gradivo, razumijevanje, referentni stupanj C1.

UVOD

U današnje je vrijeme stupnjevanje znanja hrvatskoga kao stranog jezika prema skali referentnih stupnjeva ZEROJ-a¹, pa tako i opisivanje naprednoga stupnja, u skladu sa zahtjevima suvremene metodike stra-

¹ ZEROJ je akronim za *Zajednički europski referentni okvir za jezike*, preveden 2005. s engleskog na hrvatski jezik.

nih jezika za standardizacijom, odnosno ujednačavanjem jezičnoga znanja te konceptom višejezičnosti i multikulturalnosti u novoj Europi (Vrhovac, 1998).

Kao visoki stupanj jezične kompetencije, napredni stupanj (C1) u hrvatskom kao stranom jeziku nije namijenjen velikoj populaciji korisnika jer se popularnost hrvatskoga kao tzv. malog jezika², naravno, ne može mjeriti s tzv. velikim jezicima pa i interes za njega opada prema naprednome stupnju. To međutim nikako ne umanjuje važnost naprednoga stupnja u nastavnoj praksi, ali i u metodici hrvatskoga kao stranog jezika, nego, baš naprotiv, otvara mogućnost za osposobljavanje kompetentnih govornika hrvatskoga jezika. Stupanj C1 uglavnom se postiže na sveučilišnoj razini među studentima kroatistike, slavistike i sve više u sklopu programa kulturoloških studija. Hrvatski kao strani poučava se kao samostalan predmet ili kao jedan od predmeta unutar pojedinoga sveučilišnog programa na visokoškolskim ustanovama u inozemstvu te na domaćim sveučilištima u Hrvatskoj, primjerice u sklopu sveučilišnog programa *Croaticum*³ na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nastava se na naprednome stupnju izvodi na jezičnim vježbama, ali i u nastavi ostalih kolegija (ovisno o programu) koji se, na završnim godinama studija ne samo u zemlji nego i u svijetu izvode na hrvatskom jeziku (mediji, kazalište, film, popularna kultura, književnost, povijest i sl.).

Ciljna su skupina dakle strani studenti koji se bave ili se planiraju profesionalno baviti hrvatskim jezikom. Iako studenti na stupnju C1 nisu brojni, oni čine vrlo motiviranu populaciju (Pavlin, 2006) koja je dosegla visok stupanj kognitivne zrelosti te ima puno iskustva s učenjem i materinskog i stranih jezika (Izueta, 2002).

Kao i u poučavanju drugih stranih jezika, pa i onih svjetskih, kao što su engleski ili španjolski, o naprednom se stupnju u hrvatskom kao stranom dosad nije puno pisalo. Tako se i u hrvatskoj literaturi u posljednjih desetak godina pisalo uglavnom o nižim stupnjevima. Osim toga i niži su stupnjevi hrvatskoga jezika (prema skali referentnih stupnjeva ZEROJ-a: A1, A2, B1, B2) dostatni za komunikaciju i snalaženje ne samo u svakodnevnim nego i u složenijim situacijama, pa oni najčešće zadovoljavaju potrebe korisnika za znanjem hrvatskoga kao stranog jezika. Napredni stupanj, s druge strane, pruža korisnicima stručna zna-

² O podjeli na *male* i *velike* jezike v. Hagège, 2005.

³ Vidi <http://croaticum.ffzg.hr/>

nja o jeziku i kulturi koja ih pripremaju za vrsni stupanj C2 nakon kojega i sami mogu poučavati hrvatski jezik. S obzirom na to da hrvatski jezik nema velik broj korisnika, zasad u nastavnoj praksi još nije zaživio vrsni stupanj C2, pa je C1 trenutačno i najviši stupanj hrvatskoga kao stranog jezika.

Napredni će se stupanj u članku opisivati i usklađivati sa *Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike* i *Opisom referentnih stupnjeva C1 i C2 za španjolski jezik*⁴ te uspoređivati s drugim stranim jezicima na tom stupnju. Za opis će se koristiti i višegodišnje nastavno iskustvo u poučavanju hrvatskoga kao drugog i stranog jezika na stupnju C1 na *Croaticum* – sveučilišnom programu hrvatskoga jezika Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Opis će se izrađivati pomoću četiriju deskriptora ZEROJ-a: **razumijevanja, izražavanja, interakcije i jezičnoga gradiva**, čime će se omogućiti uvid u to što korisnici na naprednom stupnju hrvatskog kao stranog mogu razumjeti, izraziti, postići u komunikaciji te koje jezično gradivo obuhvaća C1. To bi ujedno trebalo poslužiti kao putokaz nastavnicima koji poučavaju hrvatski na tom stupnju. Kao primjer nastavne prakse poslužiti će korisnici s *Croaticum* na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koji u heterogenim skupinama, uz ostale stupnjeve, pohađaju napredni stupanj hrvatskog jezika.

RAZUMIJEVANJE

Korisnici na naprednom stupnju hrvatskoga kao stranog jezika uglavnom više nemaju problema s razumijevanjem najrazličitijih tekstova, od onih čitanih i slušanih do audiovizualnih i multimedijских, s kojima se susreću u društvenom, poslovnom i akademskom životu. Korisnici stranoga jezika općenito do naprednoga stupnja postignu visok stupanj čitateljske kompetencije⁵, pa stoga bez većih problema razumiju različite tipove autentičnih tekstova svih funkcionalnih stilova o složenim i apstraktnim temama. U nastavi se tako koriste novinski i članci iz časopisa, od onih općepopularnih do stručnih, formulari, dopisi, pravni tekstovi, upute za nove uređaje ili postupke, tekstovi s interneta, biografije

⁴ Vidi Molina, 2006.

⁵ Čitateljska se kompetencija određuje kao sposobnost čitanja različitih vrsta tekstova u skladu s posebnim zahtjevima teksta i s obzirom na konkretne potrebe učenika/korisnika (Grosman, 2004).

autora i književni tekstovi. No u prvom su planu u nastavi upravo književnoumjetnički tekstovi (Tiapko, 2007) i oni znanstveni. Naime studenti na naprednom stupnju, osim jezičnim, raspolažu i sociokulturnim znanjima⁶ i vještinama koje im omogućuju razumijevanje književnoumjetničkih tekstova, a kako im je hrvatski jezik struke, trebaju biti osposobljeni za čitanje znanstvene kroatističke literature (Hadži, 1998).

Na stupnju C1 studenti slušaju i različite govorne tekstove. Pritom su autentični snimljeni govorni tekstovi vrlo važan dio nastavnoga procesa jer se na njihovu primjeru razvija razumijevanje slušanih tekstova s kojim korisnici općenito imaju više poteškoća nego s razumijevanjem pisanih tekstova. Takvi su tekstovi u nastavi puno rjeđi od pisanih zbog poteškoća u njihovu traženju i prilagođavanju nastavnim situacijama, pa se često zamjenjuju čitanim tekstovima. Budući da korisnici puno lakše razumiju tekstove koje čita nastavnik od onih autentičnih (Data, 2006), na naprednom stupnju treba što više inzistirati na njihovu uključivanju u nastavni proces.

Na naprednome stupnju korisnici ipak s manjim poteškoćama prate sponatne razgovore izvornih govornika te većinu predavanja, rasprava i debata, razumiju javne obavijesti i upute i bez većih problema prate televizijski i radijski program, filmove i kazališne predstave i služe se internetom na hrvatskom jeziku.

IZRAŽAVANJE

Na naprednom se stupnju strani studenti dobro usmeno i pismeno izražavaju. To znači da su u stanju povezano i strukturirano govoriti o kompleksnim temama te pisati složene tekstove različitih namjena obilježene osobnim stilom. Općenito, u usmenoj se komunikaciji izražavaju tečno i u velikoj mjeri automatizirano jer je u suvremenom poučavanju stranih jezika komunikacijska kompetencija⁷ u prvom planu. Naime temeljni je cilj u poučavanju stranih jezika omogućiti korisnicima što bolje snalaženje i funkcioniranje među izvornim govornicima podrazumijeva-

⁶ Suvremeni pristupi čitanju na stranome jeziku čitanje književnih tekstova nazivaju i čitanjem u međukulturnom položaju. Problem u razumijevanju i recepciji književnih tekstova, osim poznavanja jezičnoga sustava, jest upravo nedostatak sociokulturnog znanja što korisniku stranoga jezika otežava proces aktualizacije semantičkoga potencijala teksta (Ballester Bielsa, 2000). O čitanju u međukulturnom položaju opširnije vidi Grosman, 2004.

⁷ Pod pojmom *komunikacijska kompetencija* podrazumijeva se model komunikacijske kompetencije razrađen u ZEROJ-u (Bağarić i Mihaljević-Djigunović, 2007).

jući pritom jezik u njegovu sociokulturnom kontekstu. Usmeno se izražavanje u programu naprednoga stupnja usavršava simulacijom niza komunikacijskih situacija⁸ koje su obično vezane uz osobne potrebe korisnika, u našem slučaju studenata. Međutim, kako je po definiciji riječ o otvorenu sustavu koji čini i utvrđivanje i proširivanje gradiva obuhvaćena programom prethodnih stupnjeva, teško je, a vjerojatno i nemoguće, sastaviti konačan popis komunikacijskih situacija koje bi nastava usmenoga izražavanja trebala predvidjeti.

Ostvarivanju komunikacijskih situacija u nastavi pridonosi poznavanje pojedinih komunikacijskih strategija⁹ koje u nastavi mogu poslužiti za usavršavanje usmenoga izražavanja. U nastavku se navode primjeri nekih ustaljenih izraza koji služe za:

- (pre)uzimanje riječi od drugih te uvođenje i argumentiranje vlastitih stavova (*prema mojem mišljenju, koliko mi je poznato*),
- argumentaciju utemeljenu na vrijednosnim sudovima (*čini mi se da..., imam osjećaj da ... i slično*),
- izražavanje slaganja ili neslaganja (*ne bih se složio s tim, /ne/racunaj na...)*,
- postavljanje pitanja kojima se želi provjeriti nailaze li ideje na odobravanje ili neodobravanje (*Jesam li u pravu? Ima li pravo?*),
- izražavanje sigurnosti i uvjerenosti u činjenice (*nema sumnje da je..., poznato je da...*),
- izražavanje da se čega ne sjećamo ili ne možemo sjetiti (*potpuno sam smetnuo /s uma/, navrh jezika mi je*),
- izražavanje različitih emocionalnih stanja npr. nervoze (*izbacuje me iz takta, dobit ću slom živaca i slično*).

Međutim postoje i neki čimbenici koji usporavaju proces daljnjeg razvijanja komunikacijske jezične kompetencije, a javljaju se primjerice u nastavi na *Croaticum*. Odnosi se to uglavnom na prevelike i heterogene skupine korisnika koji imaju različite interese, naobrazbu i kulturološka iskustva. Čimbenik koji otežava usmeno izražavanje na tom

⁸ *Komunikacijska se situacija* u literaturi definira kao trenutak i mjesto na kojemu se ostvaruje komunikacijski susret koji sačinjavaju pošiljatelj, poruka, primatelj, komunikacijski kanal, kod i referent. Usp. sa shemom na: <http://palabrasenjuego.com.blogspot.com/2009/05/situación-comunicativa.html>.

⁹ Vidi poglavlje „Funciones” u Molina, 2006.

stupnju jest i znatan broj fosiliziranih pogrešaka¹⁰ kao i nedovoljno razlikovanje registara što se očituje u nepotrebnim prelaženjima iz formalnog registra u neformalni.

Bez obzira na potencijalne otegotne čimbenike u nastavi, usmeno izražavanje na naprednome stupnju omogućuje stranim studentima tečno izražavanje u gotovo svim komunikacijskim situacijama.

Što se tiče pismenoga izražavanja, suvremeniji pristupi u nastavi promatraju ga kao oblik komunikacije upućen odsutnu adresatu, pa se inzistira na kontekstualiziranju, odnosno preciziranju uvjeta pisanja kao čimbeniku koji sam proces bitno olakšava (Velilla, 1994).

Pišući eseje, referate, izvještaje, kritičke osvrtne, sažetke članaka, kratke vijesti, seminarske radove, dopise i slično, na naprednom se stupnju hrvatskoga jezika korisnici osposobljavaju za sastavljanje različitih tekstovnih žanrova ovladavanjem njihovih osobitosti. Da bi neki tekst bio dobro sastavljen, on mora zadovoljiti različite kriterije. Korisnik mora posjedovati visoku razinu poznavanja gramatičkih i pravopisnih pravila. Pisani tekst također treba biti dobro strukturiran, a ideje i informacije koje se donose povezane, oblikovane i razrađene kako bi se ostvarile koherentnost i kohezija (Težak, 1996). Tako se na tekstu na naprednom stupnju proširuje uporaba konektora i modalnih riječi koji su vrlo važni za strukturiranje teksta. Koriste se *uvodni konektori* (prije svega, za početak), *konektori tekstovnoga slijeda* (na isti način, nadalje) i *završni konektori* (da zaključimo, možemo zaključiti, za kraj, na kraju i sl.).¹¹

Za razliku od usmenoga, u pismenom izražavanju polaznici stupnja C1 hrvatskoga jezika pokazuju znatno veću nesigurnost. Pismeno je izražavanje znatno složenije od usmenog i od korisnika zahtijeva kontrolu nad nekoliko simultanih i međusobno povezanih procesa. Ono je i strogo ograničeno na jezičnu kompetenciju te zahtijeva promišljeno služenje ukupnošću jezičnoga znanja i pravila koja se posjeduju, pomnije biranje vokabulara, izbjegavanje dvoznačnosti itd. Pismeno je izražavanje zbog svoje složenosti često praćeno i pasivnošću polaznika te niskim stupnjem motivacije jer studenti i na naprednom stupnju njime nisu još u potpunosti ovladali. Uzevši u obzir iskustvo u nastavi hrvat-

¹⁰ Pod pojmom *fosilizirane pogreške* misli se na odstupanja od norme koja se su se u korisnikovu međujeziku ustalila i koja više nisu osjetljiva na ispravljanje. O fosilizaciji i kategorizaciji pogrešaka *vidi* Baralo (1996) i Martín Peres i dr. (2008). Opširnije o međujeziku *vidi* Fernández (1997).

¹¹ Podjela konektora preuzeta je iz Molina, 2006: 269–270.

skog kao stranog jezika, nesigurnost koju pokazuju korisnici naprednog stupnja na *Croaticum* u pismenom izražavanju može se opisati na sljedeći način:

- komplicirane, sintaktički neispravne rečenice u kojima se ne poštuju pravila sročnosti;
- redundantnost struktura i često ponavljanje pojedinih izraza koje se javlja kao posljedica nedostatnoga vokabulara, pojedini izrazi imaju ulogu poštapalica i sl.;
- uporaba kalkova (leksičkih i ostalih) kao posljedica jezičnih kontakata;
- nepoznavanje ili loše služenje konektorima što utječe na koheziju teksta;
- nedovoljno poznavanje pravopisnih pravila i interpunkcijskih znakova čija je pogrešna uporaba često posljedica interferencija s materinskim jezikom;
- miješanje registara ili neargumentirano prelaženje iz jednog registra u drugi;
- relativno siromašan vokabular;
- neprecizno ili nedovoljno precizno služenje pokaznim i odnosnim zamjenicama (primjerice kada im ne prethodi riječ na koju se odnose ili ta veza nije dovoljno jasna).

Usavršavanje pismenoga izražavanja ujedno je i najteži zadatak u poučavanju jezika općenito, pa tako i na naprednome stupnju, gdje se od korisnika u pismenom izražavanju očekuje aktiviranje i povezivanje različitih kompetencija, pa mu se u nastavi na C1 stupnju treba prići s posebnom pomnjom.

JEZIČNO GRADIVO

S obzirom na to da se na C1 stupnju radi o studentima koji će se hrvatskim jezikom baviti i profesionalno, posebna se pozornost posvećuje jezičnom gradivu. Na naprednom stupnju korisnici dobro poznaju morfologiju hrvatskoga jezika, sustavno pristupaju tvorbi riječi, a leksikologija i frazeologija su u nastavi prisutne kontinuirano. Sintaksa se u nastavi ne poučava sustavno nego prema potrebama korisnika u kontekstualiziranim situacijama.

Poteškoća s gramatikom studenti na naprednom stupnju u heterogenim skupinama imaju još s glagolskim aspektom (konceptom, pravim i nepravim parovima, pomacima u značenju, stupnjevima, odnosno fazama nastajanja glagolskoga vida i sl.). To je naime jedna od najsloženijih jezičnih kategorija u hrvatskom jeziku, pa njome stranci najteže ovladaju (Cvikić i Jelaska, 2007).

Uporaba glagolskih vremena, napose relativna, na stupnju C1 posebno se uvježbava u kontekstu (prezent se tako pojavljuje u funkciji izražavanja futura I., futura II. i u *da rečenicama* u kondicionalu (Pranjaković, 2008) te u tvorbi historijskoga prezenta; kondicionalom se izražava ne samo način nego i perfekt za radnju koja se ponavlja u prošlosti i sl. Uvode se, prema potrebi, i historijska i stilski obilježena glagolska vremena (historijski prezent, aorist i imperfekt). Glagoli i ostale vrste riječi stavljaju se u kontekst gdje dobivaju puno značenje (fazni, perifrazni glagoli).

Nesigurnost se na naprednome stupnju pojavljuje u redu riječi u rečenici (čak i kod govornika drugih slavenskih jezika jer dolazi do interferencija), kod kongruencije, deklinacije brojeva i brojevnih imenica. Posebice je važno posvetiti pozornost redu riječi u rečenici jer je riječ o složenu segmentu jezičnoga gradiva. Poteškoće se javljaju jer je red riječi u rečenici samo dijelom automatiziran, a ovisi i o rečeničnoj prozodiji i općenito stilu izražavanja (Peti-Stantić, 2005). Stoga se red riječi u nastavnoj praksi uvježbava na tekstovima različitih funkcionalnih stilova.

Leksikologiji se na naprednome stupnju posvećuje posebna pozornost što u nastavi zahtijeva leksički pristup¹². Na nastavi se analiziraju različite skupine leksema u kontekstu (sinonimi, antonimi, homonimi, paronimi i dr.). U tekstovima se otkrivaju kolokacije te uvježbavaju u gramatičkim vježbama. Uče se i konvencionalni izrazi u koje se ubrajaju pozdravi, uljudni izrazi i izrazi korisni u pojedinim predvidljivim situacijama, a svrha im je olakšati međudjelovanje govornika i slušatelja u prepoznatljivim komunikacijskim situacijama (Bergovec, 2007).

Kako u nastavi korisnici rade na tekstovima svih funkcionalnih stilova, susreću se s anglicizmima, žurnalizmima, administrativizmima, neologizmima, stručnim terminima, dijalektizmima, žargonizmima pa i vulgarizmima te nekim drugim obilježenim riječima koje sadrže konotativna značenja koje je kod neizvornih govornika potrebno osvijestiti.

¹² Vidi Bergovec, 2007.

Unatoč naglasku suvremene metodike stranih jezika na komunikacijskom pristupu, jezično gradivo u nastavi hrvatskog kao stranog na stupnju C1 prijeko je potrebno sustavno i kontinuirano uvježbavati, tim više što je u našem slučaju riječ o studentima kroatistike, odnosno slavistike.

INTERAKCIJA

Interakcija se u suvremenoj metodici definira kao naizmjenično nastupanje korisnika kao govornika i kao slušatelja s jednim ili više sugovornika kako bi zajednički ostvarili konverzacijski diskurs, određujući mu smisao primjenom načela suradnje (ZEROJ, 2005). Korisnici na naprednom stupnju vrlo spontano ostvaruju različite tipove komunikacije i time realiziraju svoje društvene i profesionalne ciljeve, od neformalnog razgovora do sastavljanja službenih dopisa i dokumenata (npr. mogu obaviti bankovne transakcije, riješiti kvarove uz pomoć uputa, podnijeti različite zahtjeve, sastaviti reklamaciju, molbu i sl.). U komunikaciji na naprednom stupnju javljaju se najrazličitije teme, a interakcija se može ostvariti s različitim sugovornicima s obzirom na dob, spol, obrazovanje i sl. Po-teškoće korisnici uglavnom nadvladavaju, mogu preformulirati diskurs bez prekida i aktivno se prilagođavati sugovornicima. Precizno formuliraju svoje mišljenje i povezuju ga s mišljenjem sugovornika. Dobro se prilagođavaju kontekstu i raspoznaju registre i uočavaju skrivena značenja, primjećuju konotativnu vrijednost frazema i kolokvijalizama iako ponekad mogu pokazati nesigurnost i tražiti potvrdu o nekim pojedinostima, osobito ako je riječ o čemu nepoznatome. Jezikom uz ostalo izražavaju i emocionalnu, aluzivnu i humorističnu komponentu.

Na poslu ili na fakultetu u stanju su napraviti prezentaciju i sročiti jasne, detaljne i dobro strukturirane izvještaje o kompleksnim temama uz isticanje osnovnih ideja i braneći svoje stajalište. Održavajući prezentacije, korisnici na naprednome stupnju pokazuju velik stupanj samostalnosti u odabiru tema, strukturiranju i pisanju, ali i u samoj prezentaciji kada često stupaju i u govornu interakciju sa studentima u grupi potičući interes za temu i diskusije nakon održanih prezentacija. Tako često pisana interakcija potakne onu govornu, koja, za razliku od pisane, podrazumijeva istodobnost procesa recepcije i produkcije, dok ti procesi u pisanoj interakciji ostaju odvojeni. U nastavi korisnici na naprednom stupnju imaju puno konverzacije, u govoru se koriste osje-

ćajima, aluzijama i humorom, sudjeluju u neformalnim raspravama (s prijateljima) ali i u formalnim raspravama te na sastancima. Mogu uspostavljati svrhovitu suradnju u vezi s organiziranjem različitih aktivnosti (na primjer popravci kvarova i sl.). Isto tako mogu uspostaviti interakciju vezanu uz nabavu robe i usluga (reklamirati neispravnu robu ili podnijeti žalbu itd.), razumjeti i razmijeniti složene informacije te sudjelovati u intervjuima.

Pisana interakcija obuhvaća dopisivanje pismima, faksovima, elektroničkom poštom, SMS-om, *chatom*, a obavlja se i razmjenom bilješki kada govornu komunikaciju nije moguće uspostaviti. Razvojem modernih tehnologija u današnje se vrijeme sve više gubi granica između pisane i usmene interakcije jer se smanjuje distanca između recepcije i produkcije čime dolazi do približavanja usmenoj interakciji za što je prikladan primjer *chat*.

Interakcija, posebice u heterogenim skupinama, kakve su na *Croatiumu* na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, sadrži još jedan važan aspekt, a to je razmjena različitih kulturoloških iskustava koja nastavu na naprednome stupnju čini delikatnom i zahtjevnom jer nastavnik često mora paziti da u razredu ne dođe do verbalnih sukoba među stranim studentima zbog različita stupnja razvijenosti međukulturne kompetencije. Međukulturna se kompetencija u literaturi obično određuje kao sposobnost korisnika da na odgovarajući način sudjeluje u međukulturnoj komunikaciji (Martín Peres i dr., 2008), što uključuje dobro poznavanje i drugih kultura osim vlastite te njihovo uvažavanje. Ako i dođe do manjih nesuglasica, one se mogu iskoristiti za diskusije koje, uz iskusnoga nastavnika, mogu prerasti u međusobnu interakciju studenata iz različitih kultura, njihovo debatiranje i raspravljanje, međusobno upoznavanje kultura te njihovo prihvaćanje, odnosno mogu se lako iskoristiti za razvijanje tzv. *međukulturalnosti* (Filipan-Žignić, 2005). Ona je važan segment nastave hrvatskoga kao stranog jezika općenito, pa tako čini i neizostavan dio nastave na stupnju C1 na kojem napredna jezična kompetencija stranih studenata omogućuje visok stupanj sporazumijevanja ali i razumijevanja među studentima iz različitih zemalja.

ZAKLJUČAK

Prema skali referentnih stupnjeva ZEROJ-a, referentni stupanj C1 napredni je stupanj jezične kompetencije namijenjen iskusnom korisniku. U hrvatskom kao stranom ujedno je i najviši stupanj namijenjen uglavnom specifičnoj studentskoj populaciji na sveučilištima i visokoškolskim ustanovama u inozemstvu.

Napredni stupanj C1 priprema korisnike za stupanj C2 koji im omogućuje profesionalno bavljenje hrvatskim jezikom, pa je važno opisivanje toga stupnja kako bi se izradili sveučilišni programi, planovi i silabi u skladu s potrebama te specifične ciljne skupine.

Budući da se o stupnju C1 razmjerno malo piše, a i s obzirom na činjenicu da taj stupanj, u usporedbi s ostalim referentnim stupnjevima, postiže manji broj korisnika, ne postoje prikladni prilagođeni udžbenici¹³ i nastavni materijali, pa je pred nastavnikom koji poučava napredni stupanj dosta zahtjevan posao oko osmišljavanja nastave. Od velike pomoći je kao smjernica za nastavu *Zajednički europski referentni okvir za jezike* koji opisuje uz pomoć deskriptora razumijevanja, izražavanja, jezičnoga gradiva i interakcije što sve obuhvaća nastava na tome stupnju.

Studenti kroatistike na najvišem stupnju razumiju uglavnom sve tipove tekstova dostupne u svim vrstama medija, izražavaju se s lakoćom u govoru i pismu, ovladavaju zahtjevnim jezičnim gradivom koje nisu uspjeli svladati na nižim referentnim stupnjevima i aktivno sudjeluju u interakciji u jezičnoj zajednici.

Korisnici bi na stupnju C1 trebali razvijati različite tipove kompetencija, od općih preko komunikacijskih jezičnih kompetencija, sociolingvističkih do pragmatičnih, pa bi nastava trebala obuhvatiti sve navedene segmente. Da bi se taj cilj ostvario, na tom se stupnju od korisnika traži vrlo aktivan pristup i velik osobni angažman koji uključuje puno samostalnog rada (praćenje društvenog i kulturnog života u Hrvatskoj i svijetu, sastavljanje različitih prezentacija, praćenje literature).

¹³ Uz iznimku udžbenika Marije Korom, 2005., uz napomenu da taj udžbenik cjeline oblikuje krećući od ulomaka suvremenih književnih tekstova, pa se njime u razvoju čitateljske kompetencije prednost daje razvoju literarne kompetencije, što nastavnik svakako treba uzeti u obzir.

Rad na tom stupnju od nastavnika zahtijeva permanentno stručno usavršavanje, pripremanje nastavnih materijala te prilagođavanje potrebama i interesima studenata te praćenje društvenog i kulturnog života.

U svakom slučaju, napredni stupanj C1 stupanj je koji za svakog nastavnika hrvatskog kao stranog predstavlja izazov i otvara brojne mogućnosti kreativnoga i individualiziranog pristupa u poučavanju. Nastava hrvatskoga na naprednome stupnju, naravno, ponajviše ovisi o potrebama njegovih korisnika – stranih studenata. Za hrvatski pak kao strani jezik vrijedan je jer kao najviši stupanj stvara kompetentne govornike hrvatskoga jezika među stranim studentima, a neke među njima priprema i za profesionalno bavljenje hrvatskim jezikom.

LITERATURA

- Bagarić, V., Mihaljević-Djigunović, J. (2007). Definiranje komunikacijske kompetencije. *Metodika*, 8(14), 84–93.
- Ballester Bielsa, M. (2000). Actividades de prelectura: Activación y construcción del conocimiento previo. *Carabela* 48, 65–83.
- Baralo, M. (1996). *Errores y fosilización*. Madrid: Fundación Antonio de Nebrija, Trigraphis.
- Bergovec, M. (2007). Leksički pristup u nastavi stranih jezika s posebnim ostvrtom na hrvatski. *Lahor* 1(3), 53–66.
- Cvikić, L., Jelaska, Z. (2007). Složenost ovladavanja glagolskim vidom u inojezičnome hrvatskome. *Lahor* 2(4), 190–216.
- Data, K. (2006). Tekstovi govornoga jezika u poučavanju na naprednome stupnju. *Strani jezici* 35(2), 177–181.
- Fernández, S. (1997). *Interlengua y análisis de errores en el aprendizaje del español como lengua extranjera*. Madrid: Edelsa.
- Filipan-Žignić, B. (2005). Interkulturalni koncept kao *conditio sine qua non* suvremene nastave stranih jezika. *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*, 7(1), 121–132.
- Grosman, M. (2004). *Književnost v medukulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Hagège, C. (2005). *Zaustaviti izumiranje jezika*. I. Franić (prev.). Zagreb: Disput.
- Komunikacijska situacija /on line/. S mreže skinuto 1.rujna 2009. s <http://palabrasenjuego.com.blogspot.com/2009/05/situación-comunicativa.html>.

- Iztueta, G. (2002). El aprendizaje de estrategias lingüísticas: el reto del aula universitaria en cuanto a comprensión y producción oral en lengua extranjera. U M. Lejarcegui Gutierrez, Garbiñe Iztueta Goizueta (ur.), Zbornik radova, „*Estudios en lingüística aplicada*” (str. 35–50). Vitoria-Gasteiz: Universidad del País Vasco.
- Korom, M. (2005). *Kroatisch für Mittelstufe*. München: Verlag Otto Sagner.
- Martín Peris i dr. (2008). (ur.). *Diccionario de términos clave de ELE*. Madrid: SGEL. /on line/. S mreže skinuto 3. rujna 2009. s http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/diccio_ele/default.html
- Molina, C. A. (2006). (ur.). *Plan curricular del Instituto Cervantes*. Madrid: Instituto Cervantes.
- Pavlin, A. (2007). Odrasli učenici hrvatskoga jezika i komunikacijski pristup. *Lahor* 1(3), 90–97.
- Peti-Stantić, A. (2005). (Ne)obvezatnost reda riječi. U I. Pranjković (ur.), Zbornik radova, *Od fonetike do etike* (str. 207–216). Zagreb: Disput.
- Požgaj Hadži, V. (1998). Razumijevanje znanstvenoga diskursa u studenata slovenistike. *Filologija*, 30-31, 509–518.
- Pranjković, I. (2008). Vezničko i nevezničko *da* u hrvatskome jeziku. U I. Srdoč-Konestra i S. Vranić (ur.), Zbornik radova, *Riječki filološki dani*, (str. 505–515). Rijeka: Filozofski fakultet.
- Program Croaticuma (2005). /on line/. S mreže skinuto 2. rujna 2009. s <http://croaticum.ffzg.hr/>
- Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tiapko, G. (2007). Obrazovni potencijal hrvatske književnosti u okviru jezične nastave. /on line/. S mreže skinuto 3.rujna2009.s <http://www.mgimo.ru/files/34366/34366.pdf>.
- Velilla, R. (1994). La expresión escrita. U Carles Bastons i Vivanco (ur.), Zbornik radova, „*Nuevas cuestiones de didáctica de lengua y literatura en tiempos de reforma*” (str. 109–133). Barcelona: PPU.
- Vrhovac, I. (1998). Učenje jezika za novu Europu. *Strani jezici*, 27(1), 25–35.
- *Zajednički europski referentni okvir za jezike* (2005). Zagreb: Školska knjiga.

SUMMARY

The article deals with the frame for the teaching of Croatian as foreign language on the advanced level of lingual competence according to *Common European Framework of Reference for Languages* (CEFRL) it is classified as referential level C1.

It is the degree of lingual competence for experienced user, mainly students of Croatian or Slavic studies or other cultural programs on high school institutions abroad and in Croatia, wherever there is the need for the advanced level of Croatian as a foreign language. The lectures on C1 level are described by four descriptors of CEFRL: understanding, expressing, language lessons and interaction. It will be examined in heterogeneous groups in the university programs for foreign students – *Croaticum* on the Departure of Croatian language and literature on the Faculty of Philosophy in Zagreb.